

II. OTOCZENIE PRAWNE ZARZĄDZANIA NIERUCHOMOŚCIAMI

1. PODSTAWY PRAWA CYWILNEGO

1.7. WYBRANE ELEMENTY PRAWA ZOBOWIĄZANIOWE

POJĘCIE I PRZEDMIOT REGULACJI PRAWA ZOBOWIĄZAŃ

Prawo zobowiązań jest działem prawa cywilnego obejmującym zespół norm prawnych regulujących formy wymiany dóbr i usług. Reguluje ono stosunki obrotu majątkowego, zarówno między osobami fizycznymi, jak i osobami prawnymi zarówno w zakresie obrotu profesjonalnego jak i nieprofesjonalnego.

Stosunki regulowane normami prawa zobowiązaniowego to przede wszystkim stosunki wynikające z umów a także stosunki powstające z innych zdarzeń takich jak wyrządzenie szkody czynem niedozwolonym czy bezpodstawne wzbogacenie.

Prawa podmiotowe wynikające ze stosunków zobowiązaniowych mają charakter **praw podmiotowych względnych** skutecznych w odróżnieniu od praw rzeczowych nie wobec całego otoczenia uprawnionego, lecz jedynie w stosunku do oznaczonej osoby lub grupy osób.

Podstawowe normy z zakresu prawa zobowiązań zawarte są w księdze III kodeksu cywilnego zatytułowanej „Zobowiązania”.

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

Zobowiązanie jest to stosunek prawny, w którym jedna ze stron zwana **wierzycielem** może żądać od drugiej strony zwanej **dłużnikiem** określonego zachowania się zwanego **świadczeniem**. Na dłużniku spoczywa obowiązek spełnienia tego świadczenia.

Prawo podmiotowe przysługujące wierzycielowi zwie się w stosunku zobowiązaniowym **wierzytelnością**. Obowiązek ciążący na dłużniku nosi nazwę **długu**. Świadczenie polega na zachowaniu się dłużnika odpowiednim do treści zobowiązania i może mieć postać działania albo zaniechania.

POJĘCIE I RODZAJE ŚWIADCZEŃ

Świadczenie jest przedmiotem zobowiązania i spoczywającego na dłużniku długu, zachowaniem (a częściej zespołem zachowań, które dłużnik powinien podjąć w interesie wierzyciela.

Zachowanie się dłużnika zgodnie z treścią danego stosunku prawnego jest świadczeniem w rozumieniu art.353 kc. a stosunek ten jest zobowiązaniem w sensie tego przepisu wtedy, gdy zachowanie to samo w sobie jest korzystne dla uprawnionego- ma ujemną wartość gospodarczą dla świadczącego a dodatnią dla przyjmującego świadczenie.

Aby zobowiązanie mogło powstać, a następnie zostać wykonane świadczenie musi być **możliwe do spełnienia** (art.387,475,493 kc).Dla powstania zobowiązania konieczne jest **oznaczenie świadczenia** lub przynajmniej ustalenie sposobu, w jaki świadczenie zostanie oznaczone później.

Świadczenia polegające na **działaniu** dłużnika nakazuje podjęcie określonych czynności np. zapłatę sumy pieniężnej, danie rzeczy itp. Świadczenie polegające na **zaniechaniu** zakazuje dłużnikowi podejmowania określonych czynności a więc polega na powstrzymaniu się od nich.

Szczególnym rodzajem świadczenia jest **świadczenie pieniężne**, którego przedmiotem jest wartość wyrażona w określonych jednostkach pieniężnych. Polega ono na zapłacie sumy pieniężnej(przekazaniu z majątku dłużnika do majątku wierzyciela określonej ilości jednostek pieniężnych).

Zasadnicze znaczenie ma podział na świadczenia jednorazowe, okresowe i ciągłe; dokonywany ze względu na znaczenie czynnika czasu dla treści i rozmiaru świadczenia.

Świadczeniem jednorazowym jest takie, którego treść i rozmiar określony został wyczerpująco wyłącznie przez wskazanie **powinnego zachowania** dłużnika, bez odniesienia do czynnika czasu. Świadczenie takie może składać się z wielu czynności i trwać przez dłuższy czas(np. roboty budowlane)ale upływ czasu nie ma wpływu na rozmiar świadczenia.

Świadczenia okresowe polegają na powtarzającym się w regularnych odstępach przez czas trwania stosunku prawnego dawaniu pewnej ilości pieniędzy lub rzeczy oznaczonych rodzajowo, które jednak nie składają się na z góry określoną całość. Każde ze świadczeń okresowych jest samoistnym świadczeniem, nie częścią jednego większego świadczenia.

Świadczenia ciągłe polegają na określonym stałym zachowaniu się dłużnika przez czas trwania stosunku prawnego. Nie da się w nich wyodrębnić poszczególnych zachowań dłużnika, które mogłyby być traktowane jako samoistne świadczenia lub części świadczenia.

Świadczenia podzielne mogą być spełniane częściowo bez istotnej zmiany przedmiotu lub wartości (pieniężne, dotyczące rzeczy oznaczonych co do gatunku). Jeżeli częściowe spełnienie świadczenia miałoby w sposób istotny zmieniać jego przedmiot lub wartość, mamy do czynienia z **świadczeniem niepodzielnym** (dotyczy rzeczy oznaczonych co do tożsamości).

Świadczenia mogą odnosić się do rzeczy oznaczonych **co do tożsamości** (indywidualnie) lub oznaczonych **co do gatunku** (rodzajowo). Decydujące znaczenie ma tu wola stron.

Przedmioty świadczeń mogą być **zamienne** lub **niezamienne**. Tu decydujące znaczenie ma nie to, jak opisano przedmiot świadczenia w umowie, ale to, czy istnieje tylko jeden, czy też więcej przedmiotów o o danych obiektywnie wyróżnionych właściwościach. W doktrynie spotyka się podział świadczeń (i zobowiązań) na **świadczenia rezultatu** oraz **starannego działania**. W pierwszych dłużnik zobowiązuje się zapewnić wierzycielowi przez swoje świadczenie osiągnięcie oznaczonego, skonkretyzowanego rezultatu. W drugich dłużnik zobowiązuje się tylko do prowadzenia działalności w określonym kierunku i dołożenia starań potrzebnych do tego, aby cel mógł być osiągnięty, ale nie zobowiązuje się, że cel zostanie osiągnięty.

ŹRÓDŁA ZOBOWIĄZAŃ

Źródłami zobowiązań są zdarzenia prawne, których skutkiem jest powstanie stosunku zobowiązaniowego między określonymi podmiotami.

Zobowiązania powstać mogą z następujących zdarzeń:

- z czynności prawnych;
- z aktów administracyjnych;
- z wyrządzenia szkody czynem niedozwolonym;
- z bezpodstawnego wzbogacenia;
- z innych zdarzeń, z którymi ustawa łączy skutek prawny w postaci powstania zobowiązania.

RODZAJE ZOBOWIĄZAŃ

Zobowiązania solidarne

Zobowiązanie jest solidarne, jeżeli to wynika z ustawy lub czynności prawnej.

W prawie polskim wyróżnia się przypadki solidarności wierzycieli określanej jako **solidarność czynna** (art.367 kc) i solidarność dłużników określana jako **solidarność bierna**(art.366 kc).

Solidarność dłużników (solidarność bierna) charakteryzuje się:

- wielością podmiotów** po stronie zobowiązanej,
- niepodzielnością zobowiązania** bez względu na przedmiot świadczenia;
- możliwością żądania** przez wierzyciela według jego wyboru całości lub części świadczenia od wszystkich dłużników łącznie od kilku z nich lub od każdego z osobna;
- utrzymaniem zobowiązania** wszystkich dłużników aż do całkowitego zaspokojenia wierzyciela;
- zwolnieniem wszystkich dłużników** na skutek zaspokojenia wierzyciela przez któregokolwiek z nich.

Cechami charakterystycznymi **solidarności czynnej** są:

- wielość podmiotów** po stronie uprawnionej;
- niepodzielność zobowiązania** bez względu na przedmiot świadczenia;
- możliwość** spełnienia całości świadczenia do rąk każdego z wierzycieli według wyboru dłużnika;
- zwolnienie dłużnika** ze zobowiązania na skutek zaspokojenia któregośkolwiek z wierzycieli.

Zobowiązania in solidum (solidarność nieprawidłowa)

Istotą solidarności nieprawidłowej jest odpowiedzialność dłużników wobec wierzyciela z różnych tytułów prawnych lecz co do tego samego świadczenia, przy czym brak jest podstaw do przyjęcia ich odpowiedzialności solidarnej czy to ze źródła ustawowego czy umownego.

Zobowiązania podzielne i niepodzielne

Podział zobowiązania, inaczej niż przy solidarności prowadzi do jej rozdzielenia na niezależne od siebie części, a zatem do powstania **odrębnych stosunków obligacyjnych** przez **podział** zarówno **długu** jak i **wierzytelności**.

O podzielności przedmiotu świadczenia decyduje stwierdzenie, iż może być ono spełnione częściowo bez istotnej zmiany przedmiotu lub wartości. Podzielny charakter będzie miało zatem świadczenie pieniężne i zazwyczaj świadczenie rzeczy oznaczonych co do gatunku.

OGÓLNE REGUŁY WYKONYWANIA ZOBOWIĄZAŃ

Dłużnik powinien wykonać zobowiązanie **zgodnie z jego treścią** i **w sposób odpowiadający jego celowi społeczno- gospodarczemu** oraz **zasadom współzycia społecznego**, a jeżeli istnieją w tym zakresie określone zwyczaje, w sposób odpowiadający tym **zwyczajom**. W taki sam sposób powinien współdziałać przy wykonaniu zobowiązania wierzyciel(art.354 kc).

Dłużnik jest obowiązany do staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju(**należyta staranność**). W zakresie prowadzonej przez niego

działalności należytą staranność dłużnika określa się uwzględniając zawodowy charakter tej działalności(art.355kc).

*Wierzyciel może żądać spełnienia świadczenia **osobiście** tylko w trzech wypadkach: gdy to wynika z treści czynności prawnej, z ustawy albo właściwości świadczenia (art.356 kc).*

*Drugą regułą wynikającą z tego przepisu jest ta, że **wierzyciel nie może odmówić przyjęcia świadczenia pieniężnego** od osoby niebędącej dłużnikiem jeżeli roszczenie wierzyciela o zapłatę jest **wymagalne**.*

KLAUZULA REBUS SIC STANTIBUS

Przepis art.357₁ kc wyrażający powyższą klauzulę pozwala na zmianę treści lub rozwiązanie zobowiązania przez sąd ze względu na zaistnienie nadzwyczajnych okoliczności. Dotyczy wszystkich typów zobowiązań a także stosunków zobowiązaniowych nietypowych nawiązanych w ramach swobody umów.

Przesłankami zastosowania wskazanego przepisu są:

- nadzwyczajna zmiana stosunków;*
- nadmierna trudność w spełnieniu świadczenia lub groźba rażącej straty dla jednej ze stron;*
- związek przyczynowy pomiędzy zmianą stosunków a utrudnieniami w wykonaniu zobowiązania czy groźbą straty;*
- nieprzewidzenie przez strony przy zawieraniu umowy wpływu zmiany stosunków na wykonanie zobowiązania.*

W razie spełnienia wszystkich przesłanek każda ze stron zobowiązania może wytoczyć powództwo przeciwko drugiej stronie o zmianę zobowiązania lub jego rozwiązanie. Jest to powództwo o ukształtowanie.

ZASADA WALUTOWOŚCI

Z zastrzeżeniem wyjątków w ustawie przewidzianych zobowiązanie pieniężne na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej mogą być wyrażone tylko w pieniądzu polskim.

Zasada ta odnosi się do stosunków cywilnoprawnych, ale służy realizacji interesów ekonomicznych państwa, ochronie jego systemu monetarnego.

Polega na ograniczeniu możliwości tworzenia zobowiązań pieniężnych, w których świadczenie ma być spełnione w obcej walucie.

Zasada walutowości nie zabrania więc oznaczania wysokości świadczenia pieniężnego za pomocą waluty obcej, jeżeli ma ono być spełnione przy użyciu pieniądza polskiego.

ZASADA NOMINALIZMU

*Jeżeli przedmiotem zobowiązania od chwili jego powstania jest suma pieniężna **spełnienie świadczenia następuje przez zapłatę sumy nominalnej**, chyba, że przepisy szczególne stanowią inaczej. Jeżeli zatem obowiązek dłużnika został w treści zobowiązania określony jako obowiązek zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej (bez użycia umownej lub ustawowej klauzuli waloryzacyjnej), to prawidłowym wykonaniem zobowiązania będzie wyłącznie zapłata wyłącznie tej sumy bez względu na zmianę siły nabywczej pieniądza.*

*Strony mogą zastrzec w umowie, że **wysokość świadczenia pieniężnego zostanie ustalona według innego niż pieniądz miernika wartości**. Wysokość świadczenia zostanie w tym przypadku określona nie przez wskazanie liczby jednostek pieniężnych (sumy nominalnej świadczenia), ale przez opisanie wartości jaką ma mieć spełnienie świadczenia, za pomocą jakiegoś innego niż pieniądz miernika wartości. Dłużnik zostaje zobowiązany do zapłaty sumy pieniężnej, której wartość będzie w chwili spełnienia świadczenia odpowiadała wartości określonego innego przedmiotu lub większej liczby przedmiotów. Jest to tzw. **umowna klauzula waloryzacyjna**.*

WALORYZACJA SĄDOWA

Rygoryzm zasady nominalizmu łagodzi dopuszczona przez art .358₁ § 3 możliwość zmiany wysokości lub sposobu spełnienia świadczenia pieniężnego przez sąd (tzw. waloryzacja sądowa).

Waloryzacja sądowa jest możliwa **tylko w przypadku cywilnoprawnych zobowiązań pieniężnych w ścisłym znaczeniu** i jest wyłączona jeżeli wysokość świadczenia pieniężnego została ustalona w umowie lub w ustawie przez odniesienie do innego niż pieniądz miernika wartości(w przypadku zastosowania umownej lub ustawowej klauzuli waloryzacyjnej).

Nie podlegają waloryzacji zobowiązania wynikające z prawomocnego rozstrzygnięcia o kosztach sądowych.

Waloryzacja sądowa nie ma zastosowania do kredytów bankowych oraz kwot zdeponowanych na rachunkach bankowych, a także do kredytów i pożyczek o charakterze socjalnym.

Nie podlegają waloryzacji roszczenia przedawnione, jeżeli dłużnik podniesie zarzut przedawnienia.

Waloryzacja sądowa nie ma zastosowania do zobowiązań już wykonanych.

Waloryzacja sądowa dokonywana jest na żądanie strony zobowiązania. Kompetencji do żądania waloryzacji świadczenia nie ma strona prowadząca przedsiębiorstwo, jeżeli świadczenie pozostaje w związku z prowadzeniem tego przedsiębiorstwa.

ODSETKI

Stanowią **dodatkowe uboczne świadczenie pieniężne o charakterze okresowym**, do którego może być zobowiązany dłużnik zobowiązany do spełnienia głównego świadczenia pieniężnego .Chodzi tu zarówno o sytuacje, gdy korzystanie z pieniędzy wierzyciela jest przedmiotem umowy(oprocentowana pożyczka, kredyt), jak i gdy nie jest ono objęte zgodą wierzyciela, w szczególności wynika z opóźnienia w zapłacie sumy pieniężnej przez dłużnika.

Zasadniczo odsetki pełnią funkcję wynagrodzenia należnego wierzycielowi od dłużnika za korzystanie z pieniędzy, mogą też mieć jednak znaczenie waloryzacyjne, kompensacyjne i represyjne czy motywacyjne.

Specyfika świadczenia odsetkowego polega na tym, że jego wysokość uzależniona jest od wysokości sumy pieniężnej będącej przedmiotem głównego świadczenia oraz od długości czasu korzystania przez dłużnika z tej sumy.

Obowiązek zapłaty odsetek powstaje jedynie wówczas, gdy wynika to z **ustawy, z treści czynności prawnej bądź orzeczenia sądu lub decyzji innego właściwego organu.**

Wysokość odsetek (tzw. stopę odsetek wyrażoną procentem w pewnej jednostce czasu) określać może czynność prawna (wzorzec umowny), przepis czy orzeczenie nakładające obowiązek uiszczenia.

W braku odmiennego zastrzeżenia, co do **terminu płatności odsetek** są one płatne co roku z dołu, a jeżeli termin płatności sumy pieniężnej jest krótszy niż rok – jednocześnie z zapłatą tej sumy (art. 360 kc). Termin ten odnosi się jedynie do tzw. odsetek kapitałowych, wynikających z umowy kredytu czy pożyczki. Nie dotyczy odsetek za opóźnienie w zapłacie sumy pieniężnej (art. 481 kc).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA

Jest to odpowiedzialność majątkowa w przewidzianych prawem sytuacjach za zdarzenia, skutkiem których inna osoba poniosła szkodę. Istotą tej odpowiedzialności stanowi **obowiązek naprawienia szkody**. Powstanie szkody będzie miało znaczenie prawne jedynie wtedy, gdy obowiązujące przepisy lub postanowienia umowne będą nakazywały innej osobie niż poszkodowany naprawić powstałą szkodę.

Istotnym zagadnieniem jest rozróżnienie tzw. podstaw odpowiedzialności odszkodowawczej. Z tradycji prawa rzymskiego wywodzi się podział na **odpowiedzialność deliktową (ex delicto) i odpowiedzialność kontraktową (ex contractu)**.

Jeżeli obowiązek naprawienia szkody wynika z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania istniejącego między stronami, wówczas mówimy o **szkodzie kontraktowej**, a odpowiedzialność związana z naprawieniem takiej szkody zwie się **odpowiedzialnością kontraktową**.

Podstawowe znaczenie dla odpowiedzialności kontraktowej ma art.471 kc stanowiący, iż dłużnik jest obowiązany do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie jest następstwem okoliczności za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi.

Drugim obok kontraktowego, podstawowym reżimem odpowiedzialności odszkodowawczej wywodzącym się z tradycji prawa rzymskiego jest reżim **odpowiedzialności deliktowej**. Obowiązek naprawienia szkody powstaje w związku z jej wyrządzeniem czynem niedozwolonym (deliktem). Szkodę w tym wypadku określa się mianem **szkody deliktowej**.

Odpowiedzialność deliktowa uszeregowana została w kodeksie cywilnym w następujące grupy:

- odpowiedzialność za czyny własne (art.415 kc);
- odpowiedzialność za czyny cudze (art.429, 430 kc);
- odpowiedzialność za zwierzęta i rzeczy (431, 433 kc);
- odpowiedzialność za szkody powstałe w związku z użyciem sił przyrody(435, 436 kc).

Zasady odpowiedzialności deliktowej

Odpowiedzialność deliktowa za czyny własne opiera się **na zasadzie winy**, co oznacza, że sprawca może uwolnić się od tej odpowiedzialności wykazując, że nie ponosi winy. Podstawowym przepisem regulującym odpowiedzialność za własne czyny jest art. 415 kc., który stanowi „, Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę obowiązany jest do jej naprawienia”.

Odpowiedzialność za czyny cudze oraz odpowiedzialność za zwierzęta i rzeczy a także odpowiedzialność za szkody powstałe w związku z użyciem sił

przyrody oparta jest **na zasadzie ryzyka** i polega na tym, że nie można się od niej uwolnić przeprowadzając dowód braku winy. Uwolnienie się od odpowiedzialności może nastąpić tylko wyjątkowo, jeżeli osoba obciążona odpowiedzialnością z tytułu ryzyka wykaze, że szkoda nastąpiła wskutek jednej z trzech przyczyn:

-siły wyższej;

-wyłącznej winy poszkodowanego;

-wyłącznie z winy osoby trzeciej, za którą osoba trzecia nie ponosi odpowiedzialności.

W pewnych przypadkach poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego naprawienia szkody od osoby, której nie można przypisać winy, jednakże jeżeli z okoliczności a zwłaszcza z porównania stanu majątkowego poszkodowanego i tej osoby wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego. Wówczas mówimy o odpowiedzialności opartej **na zasadzie słuszności** (np. art.428kc).

Przesłanki odpowiedzialności cywilnej:

1)szkoda;

2)powiązanie przez ustawodawcę z faktem wyrządzenia szkody obowiązku jej naprawienia;

3)istnienie związku przyczynowego między powyższym faktem a szkodą .

Szkoda- uszczerbek jakiego w swych dobrach lub interesach doznała osoba, jeżeli są to dobra lub interesy prawnie chronione.

Szkoda może występować w dwojakiej postaci, po pierwsze może obejmować **straty**, które poszkodowany poniósł (damnum emergens), albo też po drugie **utrata korzyści**, które mógłby osiągnąć, gdyby szkody nie wyrządzono(lucrum cessans).Pod pojęciem **damnum emergens** przyjęto ujmować każde pogorszenie się sytuacji majątkowej poszkodowanego, wskutek zmniejszenia się posiadanych aktywów(strony czynnej majątku) lub też zwiększenia jego pasywów. Zmniejszenie aktywów następuje przez utratę lub zniszczenie

poszczególnych składników majątkowych, które dotąd przysługiwały poszkodowanemu. Chodzić tu może o rzeczy, pieniądze, inne prawa bezwzględne, w tym prawa rzeczowe ograniczone, czy też wierzytelności. Przykładem *damnum emergens* będzie także utrata wartości tych praw oraz zwiększenie zobowiązań poszkodowanego, których powstanie stanowi skutek zdarzenia przypisanego osobie zobowiązanej do naprawienia szkody.

Szkoda w postaci **lucrum cessans** ma charakter hipotetyczny, ponieważ w ramach tego pojęcia poszukujemy odpowiedzi na pytanie, jak kształtowałby się stan praw i interesów poszkodowanego, gdyby nie nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę.

Przy ustalaniu szkody należy uwzględnić obie jej postaci *damnum emergens* i *lucrum cessans* o ile przepis szczególny lub postanowienia umowy nie stanowią inaczej.

Niekiedy szkoda podlegająca naprawieniu obejmuje jedynie tzw. **ujemny interes strony** (art. 387§2kc, art. 391 kc). Chodzi tu o przypadki, w których szkoda powstaje wskutek podjęcia czynności zmierzających do zawarcia umowy, lecz które nie doprowadzają do jej zawarcia z przyczyn obciążających drugą stronę np. wydatki poniesione na doprowadzenie do zawarcia umowy.

Przeciwieństwem jest szkoda w ramach tzw. **dodatniego interesu szkody**-jako skutek zawartej umowy. Ten rodzaj szkody ustala się poprzez porównanie stanu majątkowego poszkodowanego powstałego w wyniku jego wdania się w umowę ze stanem, którego można by oczekiwać gdyby poszkodowany w umowę się nie wdał (art. 390§1 kc).

Związek przyczynowy

Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za **normalne następstwa** swego działania lub zaniechania (art. 361kc). Przepis wyraża **zasadę adekwatnej przyczynowości**

Adekwatny związek przyczynowy jest konieczną przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej i wskazuje jak daleko ona sięga. Związek przyczynowy według kodeksu cywilnego istnieje wówczas, gdy w łańcuchu kolejnych przyczyn

i skutków mamy do czynienia tylko z takimi przyczynami, które normalnie wywołują dane skutki.

Formy naprawienia szkody

*Naprawienie szkody powinno nastąpić według wyboru poszkodowanego, bądź **przez przywrócenie stanu poprzedniego**, bądź **przez zapłatę sumy pieniężnej**. Jednakże gdyby przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe albo gdyby pociągało za sobą dla zobowiązanego nadmierne trudności lub koszty, roszczenie poszkodowanego ogranicza się do świadczenia w pieniądzu.*

Ustalenie wysokości szkody

*Ustalenie wysokości szkody dokonuje się poprzez zastosowanie **metody dyferencyjnej** (różnicy) polegającej na porównaniu stanu majątkowego poszkodowanego istniejącego przed zdarzeniem wyrządzającym szkodę oraz tego stanu, który powstał wskutek owego zdarzenia.*

*Przyjmuje się powszechnie, że chwilą właściwą do ustalenia szkody, a co się z tym wiąże, także określenia należnego odszkodowania jest **data wyrokowania** przez sąd.*

Jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, obowiązek jej naprawienia ulega odpowiedniemu zmniejszeniu, stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron.

Różnica między odpowiedzialnością kontraktową a deliktową sprowadza się głównie do **różnego rozłożenia ciężaru dowodu**.

Przy odpowiedzialności deliktowej poszkodowany musi udowodnić istnienie wszystkich przesłanek tej odpowiedzialności, a więc zarówno fakt poniesienia szkody w określonej wysokości jak i winę sprawcy oraz związek przyczynowy między czynem sprawcy a powstałą szkodą. Sprawca natomiast może uwolnić się od tej odpowiedzialności jeżeli udowodni, że winy nie ponosi.

Przy odpowiedzialności kontraktowej poszkodowany musi udowodnić jedynie fakt poniesienia szkody w określonej wysokości. Dłużnik, jeżeli chce się uwolnić

od tej odpowiedzialności, musi przeprowadzić dowód, że szkoda powstała z takich przyczyn, za które on odpowiedzialności nie ponosi.

ZOBOWIĄZANIA UMOWNE

Umowa przedwstępna jest instytucją prawa zobowiązań służącą stronom, które dążą do zawarcia określonej umowy, ale z jakiś powodów nie chcą lub nie mogą jej zawrzeć, a pragną zapewnić sobie jej zawarcie. Osiągnięciu tego celu służy **umowne zobowiązanie do zawarcia oznaczonej umowy**.

Umowa przedwstępna jest **umową zobowiązującą**. Może być **umową jednostronnie lub dwustronnie zobowiązującą**. Świadczeniem, do którego zobowiązuje się strona w umowie przedwstępnej, jest **zawarcie innej umowy**.

Umowa przedwstępna powinna zawierać **istotne postanowienia umowy przyrzeczonej**. Jeżeli strony w ciągu roku od dnia zawarcia umowy przedwstępnej nie wyznaczyły **terminu do zawarcia umowy przyrzeczonej**, nie można żądać jej zawarcia.

W umowie przedwstępnej można zawrzeć **dodatkowe postanowienia umowne** (zadatek, odstępnę, umowne prawo odstąpienia, kara umowna).

Roszczenia z umowy przedwstępnej

-roszczenie o zawarcie umowy

-roszczenie o naprawienie szkody spowodowanej niewykonaniem zobowiązania.

Roszczenia z umowy przedwstępnej przedawniają się z upływem roku od dnia, w którym umowa przyrzeczona miała być zawarta.

Dodatkowe zastrzeżenia umowne

Zadatek - postanowienie umowne, mocą którego odpowiedzialność odszkodowawcza dłużnika za niewykonanie zobowiązania z powodu obciążających go okoliczności przybiera postać zryczałtowaną i polega na utracie danych wierzycielowi przy zawarciu umowy rzeczy zamiennych lub

pieniędzy bądź na konieczności zwrotu wierzycielowi podwójnej ilości otrzymanych od niego przy zawarciu umowy rzeczy lub pieniędzy.

Nieważność umowy powoduje również nieważność zastrzeżenia umownego jakim jest zadatek.

Roszczenie odnoszące się do zadatku przedawnia się według terminów ogólnych (art.118 kc), chyba że przepisy odnoszące się do danego typu zobowiązania przewidują dla związanych z nimi roszczeń szczególne terminy przedawnienia.

Umowne prawo odstąpienia

Postanowienie umowne o prawie odstąpienia od umowy w określonym terminie przysługującym jednej lub obu stronom. Przesłanką skuteczności zastrzeżenia prawa odstąpienia od umowy jest ograniczenie go **terminem końcowym**.

Prawo odstąpienia stanowi **uprawnienie kształtujące** ograniczone określonym w umowie terminem, po którego upływie wygasa. Jest to szczególny **termin zawity**, nie termin przedawnienia.

Realizację prawa odstąpienia strony mogą uzależnić od dania przez uprawnionego oznaczonej sumy pieniężnej (**odstępnego**).

Skutek wykonania prawa odstąpienia to rozwiązanie zobowiązania z **mocą wsteczną**- wszystkie skutki prawne dokonanej czynności uznane zostają za niebyłe. Jeżeli odstąpienie od umowy nastąpiło po jej częściowym lub całkowitym wykonaniu spełnione świadczenie podlega **zwrotowi**.

BEZPODSTAWNE WZBOGACENIE

Polega na uzyskaniu korzyści majątkowej kosztem innej osoby, bezpodstawnym prawnej. Dyspozycja art.405 kc wyznacza trzy podstawowe przesłanki do powstania roszczenia o zwrot wzbogacenia, a mianowicie wymaga się aby:

1)doszło do **wzbogacenia** majątku jednej osoby, uzyskanego **kosztem** majątku innej osoby;

2) **wzbogacenie i zubożenie** pozostawało ze sobą **w związku** w tym rozumieniu. iż wzbogacenie jest wynikiem zubożenia, a zatem by miały wspólne źródło;

3) wzbogacenie nastąpiło **bez podstawy prawnej**.

Przyjmuje się, iż w granicach wartości majątkowych, wzbogacenie może przybrać formę nabycia rzeczy i praw, korzystania z cudzych usług, używania i czerpania innych pożytków z cudzych uprawnień, zwolnienia z długu lub ograniczonego prawa rzeczowego, czy rozszerzenia lub umocnienia istniejącego prawa, co ogólnie da się określić jako wszelkie polepszenie sytuacji prawnej w wymiarze bezpośrednio uwarunkowanym interesem ekonomicznym wzbogaconego.

Zwrot bezpodstawnego wzbogacenia doprowadzić ma do wyrównania równowagi majątkowej między zubożonym a wzbogaconym, zachwianej przez nieuzasadnione z punktu widzenia prawa przysporzenia. Podstawowe znaczenie dla roszczenia z bezpodstawnego wzbogacenia ma **funkcja kompensacyjna**.

Funkcja represyjna roszczeń z bezpodstawnego wzbogacenia realizuje się przede wszystkim w możliwości orzeczenia przepadku na rzecz Skarbu Państwa świadczenia niegodziwego (art.412 kc).

Zasada określająca pierwszeństwo **zwrotu korzyści w naturze** wspólna jest dla wszystkich postaci bezpodstawnego wzbogacenia i wyprowadza się ją z dyspozycji art.415 kc. W tych sytuacjach kiedy zwrot in natura nie jest możliwy pojawia się konieczność określenia **wartości korzyści**.

Obowiązek wydania korzyści obejmuje nie tylko korzyść bezpośrednio uzyskaną, lecz także wszystko, co w razie zbycia, utraty lub uszkodzenia zostało uzyskane w zamian tej korzyści albo jako naprawienie szkody.

W razie nieodpłatnego rozporządzenia korzyścią przez wzbogaconego na rzecz osoby trzeciej, obowiązek wydania korzyści przechodzi na tę osobę. Obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, jeżeli ten kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, chyba że wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien być liczyć się z obowiązkiem zwrotu.

Nienależne świadczenie

Jest szczególnym przypadkiem bezpodstawnego wzbogacenia, gdzie wzbogacenie uzyskiwane jest na drodze świadczenia zubożonego.

Zobowiązanym do zwrotu świadczenia może być tylko jego bezpośredni odbiorca, zaś uprawnionym tylko spełniający to świadczenie.

*Nienależne świadczenie może powstać w wyniku **spełnienia świadczenia przy braku do tego zobowiązania**. Błąd świadczącego co do jego obowiązku lub co do osoby, na rzecz której nastąpiło świadczenie w tym zakresie wynikać może z faktu, iż zobowiązanie nigdy nie istniało, bądź wygasło jeszcze przed spełnieniem świadczenia przez zubożonego.*

*Z nienależnym świadczeniem mamy również do czynienia w sytuacjach kiedy **podstawa prawna** istniała w chwili dokonania świadczenia lecz po jego spełnieniu definitywnie **odpadła**. Najczęstszym przypadkiem jest uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia woli dotkniętego wadą w postaci błędu lub groźby, czyli wzruszenia czynności prawnej będącej podstawą świadczenia.*

Nienależne świadczenie powstaje również w sytuacjach kiedy podstawa prawna świadczenia nie tylko nie występuje w momencie jego spełnienia ale nie zaistnieje również po spełnieniu świadczenia.

Okoliczności przewidziane w art.411 kc wyłączają możliwość żądania zwrotu świadczenia.

WYGAŚNIĘCIE ZOBOWIĄZAŃ

Najczęściej wygaśnięcie zobowiązania następuje wskutek jego wykonania. Spełniony zostaje wtedy społeczno- gospodarczy cel zobowiązania.

Kodeks cywilny przewiduje również inne przyczyny wygaśnięcia zobowiązań takie jak świadczenie w miejsce wykonania, potrącenie, złożenie do depozytu sądowego, odnowienie, czy zwolnienie z długu.

Świadczenie w miejsce wykonania polega na spełnieniu przez dłużnika za zgodą wierzyciela innego świadczenia zamiast świadczenia do którego był zobowiązany.

Potrącenie zwane kompensatą może mieć miejsce jeżeli obydwie strony mają względem siebie wzajemne wierzytelności. Potrącenie jest możliwe w razie łącznego zaistnienia kilku przesłanek.:

-dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami;

-przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku;

-obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym;

Wskutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej.

Odnowienie polega na zobowiązaniu dłużnika do spełnienia innego świadczenia w miejsce dotychczasowego lub nawet tego samego lecz z innej podstawy prawnej.

Zobowiązanie wygasa gdy wierzyciel zwalnia dłużnika z długu, a dłużnik **zwolnienie** przyjmuje.

Złożenie świadczenia do depozytu sądowego w wypadkach przewidzianych przepisami jest równoznaczne z wykonaniem zobowiązania wobec wierzyciela.

Opracowała: mgr Danuta Konarska

